

imidlertid Tanken mødt, at man fristes til for Alvor at stille det Spørgsmaal, om en slig Plan da blot er en hastig Grille eller dog kun en saare skøn Utopi, eller om den ikke meget mere er den Tanke, som en jævn og ædruelig Forretnings-Tankegang atter og atter maa komme tilbage til i sin sindige Søgen efter de bedst mulige Chancer for de nordiske Landes økonomiske Fremtid. Det er dette Spørgsmaal, som skal behandles her og behandles paa den Maade, at det faar fast Bund i historiske Kendsgerninger og i en positiv Eftervisning af de for Tiden bestaaende Tilknytningsforhold. I den tyske Toldforening har man et plastisk Forbillede, et mønstergyldigt Exempel paa en Toldunions Væsen og Virken, hvoraf meget lader sig slutte med Hensyn til et fremtidigt skandinavisk Toldforbund. Ikke mindre lærerig er en nærmere Undersøgelse af de alt foreliggende Produktions-, Omsætnings- og Toldforhold mellem de nordiske Riger. — Det er om disse Kendsgerninger, at de følgende Blade skal berette.«

Afhandlingen indkom som Besvarelse af en af Grosrerer-Societetets Komité i November 1887 stillet Prisopgave og tilkendtes af Komiteen den udsatte Pris. Af Komiteen var der, saavidt vi mindes, kun indrømmet en Tid af tre Maaneder til Afhandlingens Udarbejdelse, hvilket billigvis bør tages i Betragtning ved Bedømmelsen af nærværende Afhandling.

Johannes C. H. R. Steenstrup, Bonden og Universitetet. Nogle historiske Betragtninger i Anledning af Hundreedaars-Mindefesten den 20. Juni 1888. Kbhvn., forlagt af Rudolph Klein. 1888. (48 S.)

Hundreedaarsdagen for Stavnsbaandets Løsning fremkaldte en Række Skrifter, i hvilke Forfatterne søgte at fremdrage de Sider, der laa dem nærmest. Det foreliggende Skriffs Forfatter, hvem det var overdraget at holde Talen ved Universitetets Stavnsbaandsløsningsfest, har søgt at belyse Bondens Stilling til Universitetet, særligt det Spørgsmaal, om Reformerne paa Landboomraadet og Frigørelsen

i 1788 har bragt nogen Forandring i Bondens Stilling til Universitetet, om altsaa den demokratiske Bevægelse, som kom frem 1788, har haft nogen Indflydelse paa, fra hvilke Stænder og Samfundsklasser Studenterne er udgaaede.

Hvad angaar Tilgangen overhovedet til Universitetet, saa var den for hundrede Aar siden meget stor. I Femaaret omkring 1788 sendtes der gennemsnitligt fra de Provinser, der nu udgør Danmarks Omraade, 152 Studenter til Universitetet, i Femaaret omkring 1800 endog 170, d. v. s. for 5600 (henholdsvis 5400) Mennesker 1 Student, — hvorimod Forholdstallet i de 10 Aar før 1880 kun var 1 Student paa 12,000 Indbyggere. Først i de sidste 5 Aar er Studentertallet gaat betydeligt i Vejret, skønt Højden fra 1788 endnu ikke i 1883—87 var naat (1 Student for 5800 Mennesker i 1883—87). Det ses altsaa, at Studentertallet overhovedet fra Slutningen af forrige Aarhundrede var meget stort, — men i de mellemliggende hundrede Aar har det været underkastet Ebbe og Flod (i Aarene 1805—10 kom saaledes gennemsnitligt kun 88 Russer til Universitetet), og dette staar i høj Grad i Forbindelse med de økonomiske Konjunkturer, idet Folk i de »gode« Aar ofte er tilbøjelige til at forsømme Universitetet og kaste sig over de »praktiske« Erhverv.

Idet Forf. tager fat paa sin Opgave, kommer han først ind paa et almindeligere Spørgsmaal: Spørgsmaalet om, hvorledes Universitetet og de lærde Skoler i det Hele har været stillede indenfor Nationen, deres Forhold til dens forskellige Stænder. Gaar vi tilbage til Universitetets Stiftelse, da ser vi Landets Skoler besøgte af fornemme og formuende Folks Børn, der skulde uddanne sig til at kunne bane sig Vej til de store og rige Præbender og Kannikeembeder, som de efter deres Stilling i Samfundet havde gode Udsigter til at naa. Men heri gjorde Reformationen en fuldstændig Forandring: for Fremtiden skulde der ikke være nogen mægtig og rig Gejstlighed. Skolerne blev nu væsenlig fyldt af Borger- og Almuesfolks Børn, der for en stor Del var i en ligefrem tiggefærdig Stand, og med saa-

danne Børn ønskede de Adelige ikke at lade deres Børn dele Bænk. Af denne Grund holdt de Adelige sig altsaa borte fra Skolerne (alene med Undtagelse af Sorø Akademi), og fra Universitetet holdt de sig desuden borte, fordi det væsenlig var en Uddannelsesanstalt for vordende Præster, og ad den gejstlige Vej vilde Adelen paa ingen Maade gaa. Ogsaa blandt Universitetets Lærere leder man næsten ganske forgæves efter adelige Navne: Æresposter og Tilidshverv ved Universitetet (Stillingerne som Rektor, Kurator og Kansler) kunde blive tilbudt Adelige, men ikke Stillingen som Lærer; — noget andet er det, at enkelte Universitetslærere kunde blive adlede (Holberg, Thomas Bartholin d. æ., o. a.). Helt igennem var Universitetet saaledes en borgerlig Institution, endog temmelig nøje knyttet til Almuen.

Medens Skolerne tidligere ligefrem havde lokket Almuesfolks Børn til sig — ved at meddele Undervisningen gratis, ved at aabne let Adgang til Erholdelse af Stipendier, ved Meddelelsen af forskellige Friheder osv., — saa skred Skoleordningen af 1806 ind imod den tidligere Ordning, hvorefter det at være Skolediscipel næsten kunde være det samme som at have et Erhverv: Beneficier skulde heretter kun tilfalde Trængende og Dygtige og taalelige Skolepenge skulde gives. Disse Regler indskærpedes i Forordn. af 7. Novbr. 1809 angaaende de lærde Skoler: man var kommet til den Erfaring, at Skolen altfor meget var bleven et Opfostringshus for fattige Børn, der ingenlunde ved gode Evner eller Flid afbetalte den Velgerning, som Staten ydede dem, og ligesaa ubegrundet fandt man den Godgørenhed, som man viste ligeoverfor rige Forældre, at man lod dem nyde fri Undervisning for deres Børn; man var, kort sagt, kommet til Klarhed over det Uheldige i, at Skolerne ved en Art Almissevæsen trak uskikkede Individier frem til Studeringerne. De ny Bestemmelser virkede hurtigt og mægtigt til at forandre Skolernes Udseende: Bønderne og den ringe Almue forsvinder fra dem og de Adelige dukker op. Omtrent samtidigt, i 1805, var

den tidligere indførte private Indskrivning ved Universitetet bleven ophævet: Alle skulde nu møde ved Professorernes Examensbord, inden de kunde optages i den akademiske Borgerstand. Saaledes blev altsaa de fornemme trukne frem til Skolerne, medens de simple trængtes bort fra dem. Man ser det ved at kaste et Blik paa Discipellisterne fra de enkelte Skoler. Og hvad angaar Tilgangen af Bondestuderenter, saa anfører Forf. endel Tal fra Aarene 1828—1850, hvorefter der i enkelte af disse Aar slet ingen Bondesøn kom til Universitetet, medens der i de andre Aar kun kom 1 eller 2, kun i et Aar 4 og i et andet Aar 5. Bondestanden holdt sig, kan man sige, næsten helt borte fra Universitetet. Som en Grund til at Bonden i saa ringe Grad sendte sine Sønner til Studeringerne, anfører Forf.: Bondens ringe Dannelse, Sløvhed og Dvaskhed paa de Tider. Ogsaa giver Forf. Grundtvig nogen Skyld: vel har Grundtvig i senere Tider gennem sine Højskoler gjort overordenligt meget for Bondens Vækkelse og Dannelse, — men hans Præken Had til »den sorte Skole« har, efter Forf.s Mening, bidraget til at fjerne Samfundets Lag fra hverandre, skønt Maalet var at faa dem nærmere sammen.

Forf. anfører nogle statistiske Oplysninger om Frekvensen ved adskillige lærde Skoler siden 1840. Des ses deraf, at endnu under Frederik VII.s Regering træffer man kun forholdsvis faa Bondesønner i de lærde Skoler, højst et Par Procent; men efter 1870 og især efter 1880 springer Tallet i Vejret: i Nykøbing Kathedralskole var indtil lidt ind i Halvfjerdserne kun 0.5 à 0.9 pCt. Bondesønner, i Femaarene 1875—79 og 1880—84 samt i Tre-aaret 1885—87 derimod henholdsvis 3.7, 12.3 og 12.2 pCt. I Roskilde Kathedralskole varierede Bondeprocenten — beregnet pr. Femaar — i Halvtredserne, Treserne og Halvfjerdserne mellem 0.8 og 2.9; — i 1880—84 og 1885—87 var den derimod 5.7 og 5.9. I Sorø Akademis Skole var Bondeprocenten i 1880—84 og 1885—87 5.3 og 3.7, hvilket ligeledes er betydeligt mere end tidligere ved denne Skole. I Frederiksborg lærde Skole findes i 1875—79,

1880—84 og 1885—87 5.₃, 8.₂ og 7.₆ pCt. Bønder. I Aarhus Kathedralskole varierede Bondeprocenter, stadigt beregnet pr. Femaar, i Tiden fra 1840 til 1869 mellem 0.₅ og 1.₃; men i 1870—74, 1875—79, 1880—84 og 1885—87 var den 1.₃, 3.₁, 8.₀ og 9.₁. Randers lærde Skole havde i Fyrterne og Halvtredserne den forholdsvis stærke Bondefrekvens af henved 4 pCt.; i Treserne og Halvfjerdserne sank den til 1.₂ à 1.₇ pCt., men i Firserne har den atter hævet sig, idet Bondeprocenten her var i 1880—84 og 1885—87 5.₆ og 4.₄. I Ribe Kadredralskole var i 1885—87 en Femtedel af Eleverne Bondesønner og i Viborg Kathedralskole træffer vi vel allerede i Fyrterne, Halvtredserne og Treserne jævnlig over 3, ja i et enkelt Femaar endog 4.₃ pCt. Bondesønner, men i 1870—74, 1875—79, 1880—84 og 1885—87 var Forholdstallene henholdsvis 3.₄, 7.₀, 16.₈ og 23.₂ pCt. Bondesønner. Bondefrekvensen har, som disse Tal udviser, været stærkt stigende i Halvfjerdserne og Firserne; men ved at gennemgaa Skoleprogrammerne for de senere Aaringer vil man kunne overbevise sig om, at ikke blot fra Bondestanden, men overhovedet fra de lavere økonomiske og sociale Lag har Tilgangen været stærkt stigende, saa at 30 eller 40 pCt. af en Latinskoles Elever ofte kan høre til Bondestanden og de lavere stillede Borgerklasser.

Vender vi os fra de lærde Skoler til Universitetet, saa finder vi der, at i 1885, 1886 og 1887 var af 356, 414 og 389 Russer 11.₆, 19.₁ og 14.₉ pCt. Bondesønner (samt 6.₉, 5.₃ og 4.₉ pCt. Skolelærersønner) — usædvanligt høje Tal*). Og denne Bondestandens stigende Deltagelse har i flere Retninger sin Betydning. Den bidrager til (eller har hidtil gjort det), at hæve Studenternes Gennemsnitsalder: thi Bondesønnerne er gennemsnitligt i en Alder af 20 à 21 Aar, naar de kommer til Universitetet, Skolelærersønnerne 20 Aar, Kvinderne 23 Aar, — medens alle de andre, altsaa den store Masse, gennemsnitligt kun har en Alder af 18 à

*) Excl Islændere.

19 Aar. Og Bondestuderne udviser en udpræget Forkærlighed for det theologiske Studium og en udpræget Uvilje mod den matematisk-naturvidenskabelige Retning, saa at Tilstrømningen af dem ogsaa herigennem kommer til at sætte et Præg paa Universitetet. Og paa ingen Maade er det særligt dygtige Studenter, Bondestanden afgiver til Universitetet: I 1885—87 faldt Karaktererne ved Artium med følgende Procent:

	Bondesønner	Skolelærersønner	Andre
1ste Kar. m. Udm..	5.3	6.5	3.8
1ste Karakter	51.5	66.1	61.5
2den —	32.5	17.7	26.8
3dje —	10.7	9.7	7.9
	100.0	100.0	100.0

Den absolute Mængde af »1ste Karakter med Udmærkelse« er jo kun ringe, saa at Forholdstallene her ikke faar saa meget at sige; — men forøvrigt vilde det jo være ganske rimeligt, om Bondestuderne hjembragte et forholdsvis stort Antal af de bedste Karakterer, idet man burde vente, at det især var de fortrinligt udrustede Mænd af Almuen, der trængte sig frem til Universitetet. Bortset fra »1ste Karakter med Udmærkelse« er Forholdet imidlertid ugunstigt for Bondestuderne: der falder paa dem en uforholdsmæssig stor Mængde af »2den Karakter« og af »3dje Karakter«. Skolelærerne (d. v. s. Almueskolelærerne) synes bedre at skønne over deres Sønners Anlæg for Studeringerne end Bønderne. Dette bekræftes ogsaa af de Karakterer, der er faldne ved den Embedsexamen, Bønde- og Skolelærersønnerne fortrinsvis tager. Forf. anfører, at ved de sidste theologiske Examina faldt Karaktererne med følgende Procent:

	Bondesønner	Skolelærersønner	Andre
Laud.	33.3	46.7	46.8
Haud ill. Igr.	41.0	40.0	35.1
Haud ill. Hgr.	25.7	6.7	14.9
Non contemn.	0.0	6.6	3.2
	100.0	100.0	100.0

Forf. berører derefter — med nogen Ængstelighed, som det synes — det Faktum, at Adelens personlige Bidrag til Universitetet og overhovedet til Videnskaben ogsaa i vort Aarhundrede omtrent har været Nul i Danmark, saa at man f. Ex. ved Universitetsjubilæet i 1879, hvor man ellers med rund Haand uddelte Doktordiplomer, ikke var i Stand til at tildele nogen Mand af dansk Adel et saadant: lige siden Reformationen har vort Universitet været et borgerligt Institut. Dets Opgave har ikke, saaledes som de engelske Universiteters, været at uddanne »gentlemen«: det har skullet tilvejebringe det fornødne Antal Embedsmænd til Statens Tjeneste, og Adgangen til det har været let: forholdsvis stor Lethed til at erhverve de fornødne For kundskaber, næsten gratis Universitets-Undervisning, mange Stipendier og Legater, og nem Adgang for Studenterne til ved Informationer i Studietiden at skaffe sig det fornødne Bidrag til deres Underhold. Saaledes er alt blevet gjort saa nemt som muligt, og, som ovenfor vist, har især i den nyeste Tid Bønderne i stort Omfang benyttet sig deraf: thi naar man tager i Betragtning, med hvilke Vanskeligheder en Standsvexling altid er forbunden, saa maa de ovenfor nævnte Procenter af Bondestudenter betegnes som meget store, og der findes i Evropa neppe noget Land, der kan opvise Magen til dem.

Og dermed har vi resumeret Hovedindholdet af Prof. Steenstrups interessante lille Skrift.

Fredrik Nielsen, Charles Kingsley og den »kristelige Socialisme« i England. København. Karl Schönbergs Forlag. 1888. (89 S.)

Dette lille populære Skrift er skrevet med megen Velvilje mod Kingsley, ihvorvel Forf. ikke lægger Dølgmaal paa dennes Svagheder. Strax i Begyndelsen omtales saaledes Kingsleys altfor »rige Fantasi«, der »hindrede ham i en skarp Opfattelse og en fuldstændig tro Gengivelse af de historiske Kendsgerninger«. Og en ganske god Illustration